

Travessa del manglar

Maryse Condé

Traducció d'Oriol Valls

Per al Richard

PRIMERA PART

El vespre

—No m'ha esclatat el cor! No m'ha esclatat el cor!

La senyoreta Léocadie Timothée, mestra jubilada des de feia una vintena d'anys, es va quedar dreta amb una mà al pit, l'altra fent d'altaveu a l'altura de la boca, i va examinar a càmera lenta les imatges dels seus somnis, remuntant-se fins a aquella nit de la setmana anterior que els dolors del seu cos gastat, units als lladrucs dels gossos d'en Léo, el seu veí, i als mugits de les vaques que tenia estacades a la sabana adjacent a la seva finca, no li havien permès adormir-se fins als volts de les quatre de la matinada, quan l'alba pàl·lida i poruga ja s'havia esquitllat sense fer soroll entre les persianes de les finestres. No. Cap senyal no emergia de les aigües opaques del son. Com sempre des que s'enfonsava en les profunditats de la seva edat, havia somiat en la seva germana, morta sense haver conegut, ella tampoc, les aventures del matrimoni i les alegries de la maternitat; en la seva mare, que les havia conegudes, les unes i les altres; totes dues restituïdes a la seva bona salut d'abans de la malaltia i el dolor, en una eterna joventut i esperant-la dretes a la porta d'entrada, oberta de bat a bat a la Vida Eterna.

No hi havia dubte: era ell.

Amb la cara enterrada en el fang viscos, amb la roba tacada, era reconeixible per l'amplada de les espatlles, i per les seves ginyes arrissades sal i pebre.

Lolor era pèssima i la senyoreta Léocadie Timothée, de cor i estómac delicats, no va poder, de fàstic, retenir una nàusea, un singlot abans d'agenollar-se amb els dos genolls i vomitar llargament entre les altes herbes de Guínea del marge. Com tots els habitants de Rivière au Sel, ella havia odiat aquell que jeia allà, als seus peus. Però la mort és la mort. Quan passa, respecteu-la!

Es va senyar tres vegades, abaixà el cap i recità la pregària dels difunts. Després va mirar al seu voltant, esglaiada! Què li havia agafat de fer drecera per aquest corriol que no agafava mai?? Què l'havia empesa a topar amb els dos peus amb aquest cadàver?? Cada dia, quan queia el vespre, tan-cava amb una volta de clau la casa on vivia sola, envoltada de records, de fotos, de gats somnolents i d'ocells que construïen els seus nius al forat de les pantalles dels seus llums, i se n'anava a prendre la fresca, caminant al llarg d'una línia recta immutable que unia la vil·la Perrety, trenta anys abans bella que feia enveja i avui deteriorada sota els arbres menjats per *pié-chans*,¹ abandonada per uns hereus que preferien fer la vida a la metròpoli,² al Viver Lameaulnes, l'entrada del qual estava barrada per una reixa i un cartell: «Propietat privada». Quina força havia estat més poderosa que anys i panys de costum?

Forçant el seu sac d'ossos, agullonant-lo amb el terror que ara bullia dins seu, va reprendre el camí del poble. Amb el cor que li bategava ben de pressa i li omplia les orelles amb el seu temperi, va enfilat corriol amunt i trobà, ara ja negre, entre les falgueres arborescents, vista l'hora avançada,

1 Lianes paràsites.

2 Es coneix com a «metròpoli» la França continental. (*N. del t.*)

el camí que anava a parar a la carretera a l'altura de la capella a Santa Maria, Mare de Tots els Dolors.

La casa del mort s'alçava una mica enfora del poble, abraçada pel bosc que havia hagut d'apartar-se de mala gana durant uns quilòmetres i s'afanyava, voraç, a reconquerir el terreny perdut. Era una casa feta de planxa i taulons, quan de cap a cap del país, amb la desfiscalització, els més pobres s'esforçaven a construir amb ciment. Es notava que a qui l'havia aixecat no el preocupava ben gens el que els altres podien pensar d'ell. Que als seus ulls, una casa era un lloc on un menja, s'aixopluga, s'estira per dormir. Dos gossos, dos dòbermans de pèl de color de Satanàs que havien vist fent tiberis amb gallines innocents, es van abalançar endavant, bordant i despullant els cruels ullals d'ivori. Així, la senyoreta Léocadie es va aturar a l'altura de la barrera, inflant la veu trencada per llançar un prudent:

—Que hi ha algú?

Un adolescent va sortir, amb el rostre tancat com una porta de presó. Cridà, adreçant-se a les bèsties: «Jau! Jau!». I els monstres van recular davant algú més violent que ells. Encara sense moure's, la senyoreta Léocadie va demanar:

—Alix, que hi és?

L'adolescent va fer que sí amb el cap. Per altra banda, atreta per tot aquest merder, la mateixa Vilma apareixia a la galeria. La senyoreta Léocadie es va decidir a avançar, amb la ment torturada. Efectivament, com anunciar a aquesta jove, a aquesta nena que havia vist batejar un bon diumenge de ple mes d'agost, se'n recordava, se'n recordava, que el seu home jeia al fang, mort com un gos! La senyoreta Léocadie no havia imaginat mai que un dia el Bon Déu al qual pregava tan devotament, sense deixar-se ni vespres ni

rosari ni mes de Maria, li enviaria una creu com aquella, una prova com aquella al final dels seus dies. Va balbucejar:

—No ha vingut a dormir, oi?

La Vilma ni tan sols pensà a respondre amb una mentida i, amb els ulls humits de l'aigua tèbia i salada de la tristesa, va explicar:

—Ni la nit passada ni l'altra. Fa tres nits. Tinc por. La mama ha enviat l'Alix perquè dormi amb mi en cas que m'agafin els dolors.

La senyoreta Léocadie es va armar de valor:

—Deixa'm entrar, t'he de dir una cosa.

A dins, es van asseure a cada banda de la taula de fusta blanca i la senyoreta Léocadie va començar a parlar. Llavors, l'aigua tèbia i salada va desbordar-se dels ulls de la Vilma i va baixar-li en filets al llarg de les galtes encara rodones de la infantesa. Aigua de dolor, aigua de dol. Però cap sorpresa. Perquè ella ho sabia des del principi, que aquell home sortiria de la seva vida brutalment. Amb violència. Quan la senyoreta Léocadie va haver parlat, la Vilma es quedà sense moure's, aixafada a la cadira, com si el dolor tingués un pes massa feixuc per a les seves espatlles de divuit anys. Després es girà cap a l'Alix, que havia entrat durant la conversa, segurament atret per aquesta olor particular de la desgràcia, i li va demanar:

—Ho has sentit?

Ell de nou va fer que sí amb el cap. Pel que es veia no sentia cap altra tristesa que la que li causava la pena de la seva germana. La Vilma va ordenar:

—Ves a dir-ho al pare!

L'Alix va obeir.

A fora, la nit s'havia presentat d'amagatotis. Més enllà del fullatge negre dels banussos i les caobes, la cresta de la

muntanya ja no es retallava contra el cel. A totes les cases, l'electricitat brillava i els aparells de ràdio bramaven les notícies sense aconseguir cobrir els plors dels nens. Enmig d'un rebombori de paraules sense significat ni utilitat, els bevedors estaven aplegats a Chez Christian i es preniën el rom agrícola mentre els jugadors llançaven els daus sobre les taules de fusta. Tot aquest soroll, tota aquesta agitació van xocar a l'Alix perquè al capdavant hi havia un home estirat mort entre el fang d'un camí, encara que es tractés d'un home pel qual cap ull, excepte els de la Vilma i els de la Mira, qui sap?, no vessaria una llàgrima. Va entrar al temperi i el fum dels cigarrets i, amb autoritat, va picar de mans. Normalment, ningú no hauria parat atenció a aquest xitxarel·lo. Però tal i com estava dret a la cantonada de la barra, la seva pintura era tal que es podia endevinar, abans que obrís la boca, la qualitat de les paraules que n'havien de sortir. Negres i feixugues com el dol. I és en el silenci que va anunciar:

—En Francis Sancher ha mort!

Els homes van repetir, els que s'havien assegut aixecant-se en desordre, els altres quedant-se palplantats allà on eren:

—Mort?

Sense una paraula més, l'Alix els donà l'esquena. Sabia la pregunta que vindria i a la qual encara no podria donar resposta:

—Qui l'ha matat?

Mentre caminava a tota velocitat cap a casa dels seus pares, els homes, abandonant allà el rom agrícola i els daus, es van afanyar a anar a escampar la notícia als quatre racons del poble i aviat la gent va sortir en multitud al pas de la porta per comentar-ho, sense estar impressionats, perquè tothom

sabia bé que un dia o altre algú se n'encarregaria, d'en Francis Sancher!

L'anunci de l'Alix es va obrir camí amb penes i treballs a la ment d'en Moïse, conegut com a Mosquit, el carter, no perquè anés borratxo com li solia passar un dia de cada tres, sinó perquè havia estat el primer de Rivière au Sel a conèixer en Francis Sancher en el moment precís en què aquest últim havia baixat del cotxe de línia i havia demanat el camí de la finca Alexis, encara que ara escopís cada vegada que en sentia el nom i que s'hagués unit al bàndol dels seus pitjors detractors. Quan el seu significat va arribar i il·luminar-li cada racó del cervell, es posà a tremolar com la fulla a la branca un dia de ventada. Ah, així doncs tenia raó de tenir por, en Francis! El seu enemic implacable l'havia flairat, n'havia seguit el rastre, l'havia trobat, tocat fins i tot en l'illa de fulles on havia vingut a enterrar-se! No era doncs un terror foll i supersticiós, vivaç i sorprenent en un home de la seva condició. Es posà dret feixugament, amb els batecs del cor agitant-li la dèbil carcassa. Llavors es va precipitar darrere de l'Alix.

La lluna va tancar els seus dos ulls d'or quan van posar d'esquena a terra, amb la cara tumefacta a l'aire, el cos feixuc d'en Francis Sancher. Els estels van fer el mateix. Cap claror no es filtrà del cel mut.

Inclinant els seus *chaltouné*,³ l'Alix i l'Alain van il·luminar els seus germans grans, en Carmélien i en Jacques, agenollats en la fortor. En Sylvestre Ramsaran, el pare, s'estava

3 Torxes.

enretirat, en Moïse enfonsat en la seva ombra. En Carmélien va alçar el cap i va murmurar:

—No està ensangonat!

—No hi ha sang?

Els sis homes es van mirar atònits. Després, sense tardar, en Jacques va fer lliscar el cadàver sobre la llitera de bambú i va fer un senyal als seus germans perquè l'ajudessin. La comitiva es va estremir. Llavors, la lluna poruga va tornar a obrir els ulls i il·luminà cada racó del paisatge.

Quan la comitiva va arribar a casa de la Vilma, al camí i al jardí, a la galeria, ja s'hi havia aplegat una multitud, mig curiosa, mig de dol, que havia vingut buscant notícies. Hi havia els que hi estaven directament implicats. La Rosa, la mare de la Vilma. Els Lameaulnes: en Loulou, el propietari del viver; la Dinah, la seva segona dona de Saint-Martin; l'Aristide, el seu fill, l'únic dels tres fills grans que s'havia quedat a treballar a Rivière au Sel i tothom en sabia el perquè; en Joby, el primer fill del segon matrimoni, un noiet pal·lidot que havia fet la confirmació l'any passat. La Mira, és clar, no hi era, però el contrari hauria sorprès, fins i tot xocat. Hi havia, però, altres persones. De fet, excepte l'Emmanuel Pélagie, que tan bon punt tornava de Dillon tancava el Peugeot al garatge i ni tan sols sortia a prendre la fresca a la galeria, tot Rivière au Sel hi era present. Fins i tot en Sonny, l'infeliç Sonny; fins i tot en Désinor, l'haitià...

Veient la gentada que hi havia, un hauria pogut concloure que eren uns hipòcrites. Perquè tots, en un moment donat, havien tractat en Francis de vagabund i de gos, i oi que aquests han de morir en la indiferència?

En realitat, la gent es trobava allà principalment per respecte als pares de la Vilma, els Ramsaran. En Ti-Tor Ramsaran, havent clavat una puntada de peu al seu pare,

que li negava unes plantacions de canya de sucre, i havent-lo deixat clavats tres llargs mesos en un llit de l'hospital general de La Pointe, havia posat distància entre la seva mala acció i ell i s'havia instal·lat en aquesta zona on tradicionalment no hi havia indis el mateix any que en Gabriel, el primer Lameaulnes, un *béké*⁴ de Martinica, expulsat per la seva família perquè s'havia casat amb una negra. Això devia ser el 1904 o el 1905. En tot cas, abans de la guerra de 1914-1918 i molt abans del cicló de 1928.

Quan en Ti-Tor es va instal·lar, hi va haver molta gent que es va ofendre i cantava maliciosament:

Kouli malaba

Isi dan

*Pa peyin*⁵

Però en Ti-Tor no n'havia fet ni cas i havia mantingut els ulls clavats a les dues hectàrees de terra que acabava de comprar. Aquelles dues hectàrees n'havien portat més a la generació següent, quan la fàbrica Farjol havia tancat les portes i venut els terrenys parcel·la a parcel·la. En Rodrigue, el fill d'en Ti-Tor, n'havia comprat vint més i hi havia plantat bananers perquè la canya ja no servia per a res al país. Els vells que havien vist la Primera Guerra Mundial havien fet que no amb el cap:

—Què és ara Guadalupe, eh? Si ja no hi ha canya, ja no hi ha Guadalupe!

4 Habitants criolls de les primeres famílies instal·lades a les Antilles franceses, que en constitueixen les classes altes. Representen poc menys de l'1 % de la població antillana. També dits blancs-pays a Guadalupe. (*N. del t.*)

5 «*Culi malabar*» (insult referit als hindús de les Antilles). «Aquest país no és el teu.»